

BRIEFADVIES

KABINETSFORMATIE 2012

KRIJGSMACHT IN DE KNEL

No. 22, september 2012

Leden Adviesraad Internationale Vraagstukken

Voorzitter	Mr. F. Korthals Altes
Vicevoorzitter	Prof.dr. W.J.M. van Genugten
Leden	Mw. prof.dr. J. Gupta Mw. dr. P.C. Plooi-j-van Gorsel Prof.dr. A. de Ruijter Mw. drs. M. Sie Dhian Ho Prof.dr. A. van Staden Lt-gen. b.d. M.L.M. Urlings Mw. mr. H.M. Verrijn Stuart Prof.dr.ir. J.J.C. Voorhoeve
Secretaris	Drs. T.D.J. Oostenbrink

Postbus 20061
2500 EB DEN HAAG
telefoon 070 - 348 5108/6060
fax 070 - 348 6256
e-mail aiv@minbuza.nl
www.AIV-Advies.nl

Woord vooraf

De AIV heeft tot taak de regering en de Staten-Generaal van advies te dienen over het buitenlands beleid, met inbegrip van het veiligheids- en defensiebeleid. De AIV maakt zich grote zorgen over eventuele nieuwe bezuinigingen op Defensie. Daarom richt de AIV zich met dit briefadvies ten tijde van de kabinetsformatie tot de Staten-Generaal. Aan hen die te zijner tijd worden belast met de voorbereiding en formatie van een toekomstig kabinet, zal kopie van dit briefadvies worden toegezonden.

De AIV heeft dit briefadvies vastgesteld tijdens zijn vergadering op 7 september 2012.

Aan de leden van de Staten-Generaal

Datum 13 september 2012

Kenmerk AIV-147/12

Onderwerp Briefadvies *Kabinetsformatie 2012: krijgsmacht in de knel*

De AIV heeft tot taak de regering en de Staten-Generaal van advies te dienen over het buitenlands beleid, met inbegrip van het veiligheids- en defensiebeleid. Sinds het einde van de Koude Oorlog staan het veiligheids- en defensiebeleid in belangrijke mate in het teken van de bevordering van de internationale rechtsorde en wereldwijde inzet van de krijgsmacht bij vredesbewarende en vredesafdwingende operaties. Omvorming van de strijdkrachten naar een kleinere, volledig expeditionaire krijgsmacht maakt deel uit van dat beleid, met als belangrijke ijkpunten de Prioriteitennota 1993, de Defensienota 2000, de Prinsjesdagbrief 2003, de beleidsbrief Wereldwijd dienstbaar 2007 en de beleidsbrief Defensie na de kredietcrisis 2011. Elk van deze ijkpunten heeft geresulteerd in verdere verkleining van de omvang en middelen van de krijgsmacht. De omvang die resulteert na de besluitvorming van 2011 roept vragen op over de inzetbaarheid en het ambitieniveau van de krijgsmacht.

Tegelijkertijd wordt de toekomst gekenmerkt door grote onzekerheid over de ontwikkeling van de internationale en nationale veiligheidssituatie en een groeiend potentieel voor conflicten. De AIV maakt zich dan ook grote zorgen over eventuele nieuwe bezuinigingen op Defensie. Deze zouden ernstig afbreuk doen aan een effectief buitenlands- en veiligheidsbeleid. Tijdens de lijsttrekkersdebatten in de aanloop naar de verkiezingen van 12 september jongstleden is het veiligheids- en defensiebeleid niet ter sprake geweest; deze debatten hebben uitsluitend in het teken gestaan van de economische en sociale effecten van andere beleidsvoornemens van de politieke partijen. De AIV richt zich daarom met dit briefadvies ten tijde van de kabinetsformatie tot de Staten-Generaal en het toekomstige kabinet, temeer daar nieuwe bezuinigingen op Defensie in strijd zijn met de grondwettelijke taken van de krijgsmacht en verdragsrechtelijke verplichtingen van Nederland.

De ernst van deze situatie heeft de AIV doen besluiten zich in deze op de kabinetsformatie gerichte brief te beperken tot het onderwerp defensie-uitgaven.

Buitenlands beleid

Bepalende elementen voor het buitenlands beleid van Nederland zijn het opkomen voor nationale belangen en het dragen van internationale verantwoordelijkheden. De bevordering van de internationale rechtsorde is in de Grondwet verankerd. Beide doelstellingen – nationaal belang en internationale rechtsorde – zijn complementair. Nederland verdient een groot deel van zijn nationaal inkomen door internationale handel en buitenlandse investeringen en behoort tot de tien grootste exportlanden van de wereld. Een stabiele internationale omgeving is voor Nederland als handelsnatie van

groot belang. Mede daarom neemt Nederland deel aan vredesoperaties, is ons land actief in ontwikkelingssamenwerking en spant het zich met diplomatieke middelen in voor naleving van mensenrechten wereldwijd. Deze instrumenten van buitenlands beleid zijn sterk verweven in het kader van een geïntegreerd veiligheidsbeleid. Dit doet ons land niet alleen op grond van altruïstische motieven – een gevoel van solidariteit met anderen – maar ook op grond van een welbegrepen eigenbelang: onze eigen veiligheid en welvaart zijn ermee gediend.

Staat van de krijgsmacht

Een vergelijking van de Nederlandse defensie-inspanning met die van een representatieve groep benchmark-landen, uitgevoerd in het kader van de 'Verkenningen – Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst', toont aan dat Nederland zijn krijgsmacht sinds 1990 meer verkleind heeft dan de meeste benchmark-landen. Afgezet tegen het inwonertal beschikt Nederland na Polen over de kleinste krijgsmacht van de Europese benchmark-landen, dat terwijl Nederland een van de rijkste landen ter wereld is, uitgedrukt in inkomen per hoofd van de bevolking. De AIV constateert dat de defensie-uitgaven sinds het einde van de Koude Oorlog als percentage van het nationaal inkomen aanzienlijk zijn gekrompen. Thans geeft Nederland nog maar € 7,87 miljard of 1,3 procent van het Bruto Nationaal Product uit aan Defensie, in 1990 was dit nog 2,7 procent. In 2015 zullen de defensie-uitgaven bij ongewijzigd beleid verder zijn gedaald naar ongeveer één procent. De NAVO-norm voor de nationale defensie-uitgaven is twee procent van het BNP. Deze cijfers geven echter nog een te rooskleurig beeld. Ten eerste is in het defensiebudget ook € 1,3 miljard opgenomen voor pensioenen, uitkeringen en wachtgelden. Ten tweede komt € 372 miljoen van het budget de Koninklijke marechaussee ten goede, wier taken grotendeels buiten de krijgsmacht liggen. Een 'geschoond' defensiebudget plaatst de Nederlandse defensie-inspanning in een zorgwekkend licht.

Onder meer naar aanleiding van het eindrapport 'Verkenningen – Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst' oordeelde de AIV in juni 2010 'dat zeer zorgvuldig zal moeten worden bezien of het, in deze onzekere wereld, met zijn weerbarstige uitdagingen, en zijn vele crises in de maak, verantwoord is om op Defensie te bezuinigen'.¹ De AIV merkt op dat de in het Regeerakkoord 2010 overeengekomen bezuinigingen op Defensie – oplopend tot om en nabij één miljard euro structureel – ingrijpende gevolgen hebben voor de samenstelling en inzetbaarheid van de krijgsmacht. Zo is het besluit genomen om een compleet wapensysteem, de gevechtstank, geheel uit te faseren. Zoals de minister van Defensie in de beleidsbrief 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' erkent, kan door deze bezuinigingen de doelstelling van een veelzijdig inzetbare krijgsmacht niet volledig worden waargemaakt. Door defensietaken op gelijke voet te behandelen met andere overheidstaken, wordt voorbijgegaan aan het beginsel dat staten over het geweldsmonopolie moeten beschikken en dat het, anders dan bij andere overheidstaken (zoals zorg), derhalve niet mogelijk is ter aanvulling van het defensiebudget een beroep te doen op maatschappelijke of particuliere bijdragen.

Het draagvlak voor de instandhouding van een veelzijdig inzetbare krijgsmacht neemt niet alleen af bij onze gekozen vertegenwoordigers, maar ook in de samenleving. Dit ondanks de positieve beeldvorming over (het personeel van) de krijgsmacht. Draagvlak in de samenleving is belangrijk, vooral bij deelname aan risicovolle missies. Het zou echter onjuist zijn als bezuinigingen bij de krijgsmacht primair of zelfs uitsluitend vanuit het

1 AIV-briefadvies nummer 17, *Kabinetsformatie 2010*, Den Haag, juni 2010.

perspectief van het maatschappelijk draagvlak worden gelegitimeerd. Het gaat immers om onze veiligheid die een kerntaak van de overheid vormt. De AIV meent dat de politiek hier een zware verantwoordelijkheid heeft.

De afgelopen jaren hebben de operaties in Afghanistan en Libië laten zien dat aan Europese kant ernstige militaire tekortkomingen bestaan die slechts konden worden opgevangen doordat de Amerikanen bereid waren bij te springen. Het betrof onder meer uitzendbare grondtroepen, helikopters, *air-to-air refuelling* van vliegtuigen, transport vliegtuigen en doelopsporingsmiddelen. Daarnaast stelt de AIV vast, dat de strategische prioriteiten van de VS aan het verschuiven zijn: het Amerikaanse buitenlandse en veiligheidsbeleid zal zich meer en meer richten op Azië en de Pacific. Europa zal vaker een zelfstandige koers moeten varen en meer op eigen militaire benen moeten staan in crisissituaties op of nabij het Europese continent die niet onder artikel 5 van het Noord-Atlantisch Verdrag vallen.

In een recent advies over Europese defensiesamenwerking wijst de AIV erop dat kostenbesparingen door verdergaande militaire samenwerking pas op termijn kunnen worden bereikt.² De AIV beklemtoont dat hier de kost voor de baat gaat, zoals ook blijkt uit de Belgisch-Nederlandse marinesamenwerking en het Duits-Nederlandse legerkorps hoofdkwartier. Toekomstige besparingen als gevolg van Europese defensiesamenwerking zullen hard nodig zijn om eerdergenoemde militaire tekortkomingen op te heffen. Nieuwe bezuinigingen zullen bovendien de betrouwbaarheid van Nederland als samenwerkingspartner ondermijnen. Voor de instandhouding van een moderne krijgsmacht is een adequaat niveau van investeringen vereist.

Onzekere toekomst

Studies zoals het eindrapport Verkenningen wijzen op de grote onzekerheid over de ontwikkeling van de internationale en nationale veiligheidssituatie en op een groeiend potentieel voor conflicten. Een onzekerheid die groter dan ooit is sinds het einde van de Koude Oorlog. In de Clingendael Strategische Monitor 2012, met de ondertitel 'Continuïteit en Onzekerheid in een Veranderende Wereld', wordt geconcludeerd dat het risico van onveiligheid de afgelopen jaren is toegenomen. Door de snel verschuivende machtsverhoudingen in de wereld komt de naoorlogse, door het Westen gedomineerde, internationale orde onder druk te staan. Opkomende machten, zoals Brazilië, China, India en Turkije, eisen meer ruimte op het wereldtoneel op. De historische ervaring leert ons dat de kans op internationale spanningen significant toeneemt als gevolg van verschuivende machtsverhoudingen. De financieel-economische crisis in de Verenigde Staten en Europa heeft die gewijzigde machtsverhoudingen pijnlijk duidelijk gemaakt. Risico's van onveiligheid doen zich ook voor bij andere grote uitdagingen van deze tijd, zoals de proliferatie van massavernietigingswapens, falende staten, massale migratie, schaarste van grondstoffen, water en voedsel, klimaatverandering, internationaal terrorisme, humanitaire rampen, post-conflict instabiliteit, *genocide*, *regime change* en digitale veiligheid. Uitdagingen, die geen enkel land alleen het hoofd kan bieden en die collectieve actie noodzakelijk maken. Deze ontwikkelingen vragen om een sterkere rol voor Europa in de wereld en een evenredige bijdrage van Nederland. Daarbij moet worden geïnvesteerd in *soft power*, waaronder ontwikkelingssamenwerking en diplomatie, en in *hard power*, die alleen door de krijgsmacht kan worden geleverd. Politieke machtsuitoefening is immers

² AIV-advies nummer 78, *Europese defensiesamenwerking: soevereiniteit en handelingsvermogen*, Den Haag, januari 2012.

geloofwaardig noch effectief als deze niet wordt geruggensteund door militaire macht.

Gezien het groeiend potentieel voor conflicten is het opmerkelijk dat het draagvlak voor de instandhouding van een veelzijdig inzetbare krijgsmacht afneemt. De drie hoofdtaken van de krijgsmacht zijn nog onverkort van belang: bescherming van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied, bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit, en ondersteuning van civiele autoriteiten. De krijgsmacht is in de afgelopen twintig jaar omgevormd tot een kleinere, professionele, expeditionaire krijgsmacht, die de Nederlandse belangen op hoog niveau heeft verdedigd in vaak risicovolle omstandigheden. Ons land heeft bij de omvorming naar een expeditionaire krijgsmacht in internationaal verband lange tijd voorop gelopen. Nederland zal ook in de toekomst een evenredige militaire bijdrage moeten leveren aan internationale verplichtingen in het kader van de VN, de NAVO en de EU, wil ons land geen *free rider* worden. Vooral de bereidheid om grondtroepen in risicovolle omstandigheden in te zetten is van belang voor de risicodeling tussen landen.

De Nederlandse krijgsmacht heeft succes geboekt met de geïntegreerde benadering van defensie, ontwikkelingssamenwerking en diplomatie binnen crisisbeheersingsoperaties. Een belangrijke les van de afgelopen decennia is dat een veilige omgeving een voorwaarde is voor duurzame ontwikkeling en respect voor de mensenrechten. Crisisbeheersingsoperaties, waarbij *soft power* en *hard power* in samenhang worden ingezet, blijven personeelsintensief en het streven naar een technologisch hoogwaardige krijgsmacht mag dan ook niet leiden tot steeds minder *boots on the ground*. Nieuwe operationele capaciteiten, zoals cyberwapens, vervangen geen militairen en conventionele wapens, maar horen wel thuis in de *toolbox* van een moderne krijgsmacht.

De krijgsmacht levert in het kader van civiel-militaire samenwerking dagelijks steun aan civiele autoriteiten en functioneert in noodsituaties als een onmisbaar vangnet. Het voortzettingsvermogen van civiele diensten, zoals de politie, is immers zeer beperkt. Calamiteiten of (terreur)dreigingen kunnen leiden tot maatschappelijke ontwrichting met als gevolg een groot beroep op nationale inzet van de krijgsmacht.

De krijgsmacht is thans verwickeld in een complex en omvangrijk reorganisatieproces. Nieuwe bezuinigingen op Defensie zouden niet alleen schade toebrengen aan de reputatie en betrouwbaarheid van Nederland als partner bij internationale samenwerking, maar onherroepelijk consequenties hebben voor de huidige reorganisatie en voor de militaire inzetbaarheid. Bij de inzet van militair vermogen, nu en in de toekomst, is de mens altijd doorslaggevend. De AIV maakt zich dan ook grote zorgen over de gevolgen van verdere bezuinigingen voor de motivatie van het defensiepersoneel, de reputatie van Defensie als werkgever, de werfkracht van de krijgsmacht voor veelbelovende jongeren alsmede het behoud van juist de beste defensiemedewerkers. Verdere bezuinigingen zouden voorts roofofbouw plegen op de loyaliteit van het defensiepersoneel. Dit heeft een te hoge prijs.

Tot besluit

De AIV acht verdere bezuinigingen op Defensie onverantwoord gelet op de nationale en internationale veiligheidsrisico's waaraan ons land kan worden blootgesteld. De krijgsmacht is te beschouwen als een verzekering voor onzekere tijden. Geen verstandig mens zal de brandverzekering van zijn huis opzeggen bij financiële krapte. Ook moet worden beseft dat het weer opbouwen van afgestoten militaire capaciteit vele jaren of

zelfs decennia vergt. De krijgsmacht is thans beperkt inzetbaar. Verdere bezuinigingen zullen desastreus uitpakken voor de defensieorganisatie en zijn tevens in strijd met de grondwettelijke taak van de krijgsmacht en de in internationaal verband aangegeane verplichtingen.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'A' followed by a series of loops and a long horizontal stroke.

Mr. F. Korthals Altes
Voorzitter AIV

Door de Adviesraad Internationale Vraagstukken uitgebrachte adviezen*

- 1 EUROPA INCLUSIEF, *oktober 1997*
- 2 CONVENTIONELE WAPENBEHEERSING: dringende noodzaak, beperkte mogelijkheden, *april 1998*
- 3 DE DOODSTRAF EN DE RECHTEN VAN DE MENS: recente ontwikkelingen, *april 1998*
- 4 UNIVERSALITEIT VAN DE RECHTEN VAN DE MENS EN CULTURELE VERSCHIEDENHEID, *juni 1998*
- 5 EUROPA INCLUSIEF II, *november 1998*
- 6 HUMANITAIRE HULP: naar een nieuwe begrenzing, *november 1998*
- 7 COMMENTAAR OP DE CRITERIA VOOR STRUCTURELE BILATERALE HULP, *november 1998*
- 8 ASIELINFORMATIE EN DE EUROPESE UNIE, *juli 1999*
- 9 NAAR RUSTIGER VAARWATER: een advies over betrekkingen tussen Turkije en de Europese Unie, *juli 1999*
- 10 DE ONTWIKKELINGEN IN DE INTERNATIONALE VEILIGHEIDSSITUATIE IN DE JAREN NEGENTIG:
van onveilige zekerheid naar onzekere veiligheid, *september 1999*
- 11 HET FUNCTIONEREN VAN DE VN-COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS, *september 1999*
- 12 DE IGC 2000 EN DAARNA: op weg naar een Europese Unie van dertig lidstaten, *januari 2000*
- 13 HUMANITAIRE INTERVENTIE, *april 2000***
- 14 ENKELE LESSEN UIT DE FINANCIËLE CRISES VAN 1997 EN 1998, *mei 2000*
- 15 EEN EUROPEES HANDVEST VOOR GRONDRECHTEN?, *mei 2000*
- 16 DEFENSIE-ONDERZOEK EN PARLEMENTAIRE CONTROLE, *december 2000*
- 17 DE WORSTELING VAN AFRIKA: veiligheid, stabiliteit en ontwikkeling, *januari 2001*
- 18 GEWELD TEGEN VROUWEN: enkele rechtsontwikkelingen, *februari 2001*
- 19 EEN GELAAGD EUROPA: de verhouding tussen de Europese Unie en subnationale overheden, *april 2001*
- 20 EUROPESE MILITAIR-INDUSTRIËLE SAMENWERKING, *mei 2001*
- 21 REGISTRATIE VAN GEMEENSCHAPPEN OP HET GEBIED VAN GODSDIENST OF OVERTUIGING, *juni 2001*
- 22 DE WERELDCONFERENTIE TEGEN RACISME EN DE PROBLEMATIEK VAN RECHTSHERSTEL, *juni 2001*
- 23 COMMENTAAR OP DE NOTITIE MENSENRECHTEN 2001, *september 2001*
- 24 EEN CONVENTIE OF EEN CONVENTIONELE VOORBEREIDING: de Europese Unie en de IGC 2004,
november 2001
- 25 INTEGRATIE VAN GENDERGELIJKHEID: een zaak van verantwoordelijkheid, inzet en kwaliteit, *januari 2002*
- 26 NEDERLAND EN DE ORGANISATIE VOOR VEILIGHEID EN SAMENWERKING IN EUROPA IN 2003:
rol en richting, *mei 2002*
- 27 EEN BRUG TUSSEN BURGERS EN BRUSSEL: naar meer legitimiteit en slagvaardigheid voor
de Europese Unie, *mei 2002*
- 28 DE AMERIKAANSE PLANNEN VOOR RAKETVERDEDIGING NADER BEKEKEN: voors en tegens van
bouwen aan onkwetsbaarheid, *augustus 2002*
- 29 PRO-POOR GROWTH IN DE BILATERALE PARTNERLANDEN IN SUB-SAHARA AFRIKA: een analyse van
strategieën tegen armoede, *januari 2003*
- 30 EEN MENSENRECHTENBENADERING VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, *april 2003*
- 31 MILITAIRE SAMENWERKING IN EUROPA: mogelijkheden en beperkingen, *april 2003*
- 32 *Vervolgadvies* EEN BRUG TUSSEN BURGERS EN BRUSSEL: naar meer legitimiteit en
slagvaardigheid voor de Europese Unie, *april 2003*
- 33 DE RAAD VAN EUROPA: minder en (nog) beter, *oktober 2003*
- 34 NEDERLAND EN CRISISBEHEERSING: drie actuele aspecten, *maart 2004*
- 35 FALENDE STATEN: een wereldwijde verantwoordelijkheid, *mei 2004***
- 36 PREËMPTIEF OPTREDEN, *juli 2004***
- 37 TURKIJE: de weg naar het lidmaatschap van de Europese Unie, *juli 2004*
- 38 DE VERENIGDE NATIES EN DE RECHTEN VAN DE MENS, *september 2004*
- 39 DIENSTENLIBERALISERING EN ONTWIKKELINGSLANDEN: leidt openstelling tot achterstelling?,
september 2004

- 40 DE PARLEMENTAIRE ASSEMBLEE VAN DE RAAD VAN EUROPA, *februari 2005*
- 41 DE HERVORMINGEN VAN DE VERENIGDE NATIES: het rapport Annan nader beschouwd, *mei 2005*
- 42 DE INVLOED VAN CULTUUR EN RELIGIE OP ONTWIKKELING: stimulans of stagnatie?, *juni 2005*
- 43 MIGRATIE EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: de samenhang tussen twee beleidsterreinen, *juni 2005*
- 44 DE NIEUWE OOSTELIJKE BUURLANDEN VAN DE EUROPESE UNIE, *juli 2005*
- 45 NEDERLAND IN DE VERANDERENDE EU, NAVO EN VN, *juli 2005*
- 46 ENERGIEK BUITENLANDS BELEID: energievoorzieningszekerheid als nieuwe hoofddoelstelling, *december 2005****
- 47 HET NUCLEAIRE NON-PROLIFERATIETREGIME: het belang van een geïntegreerde en multilaterale aanpak, *januari 2006*
- 48 MAATSCHAPPIJ EN KRIJGSMACHT, *april 2006*
- 49 TERRORISMEBESTRIJDING IN MONDIAAL EN EUROPEES PERSPECTIEF, *september 2006*
- 50 PRIVATE SECTOR ONTWIKKELING EN ARMOEDEBESTRIJDING, *oktober 2006*
- 51 DE ROL VAN NGO'S EN BEDRIJVEN IN INTERNATIONALE ORGANISATIES, *oktober 2006*
- 52 EUROPA EEN PRIORITEIT!, *november 2006*
- 53 BENELUX, NUT EN NOODZAAK VAN NAUWERE SAMENWERKING, *februari 2007*
- 54 DE OESO VAN DE TOEKOMST, *maart 2007*
- 55 MET HET OOG OP CHINA: op weg naar een volwassen relatie, *april 2007*
- 56 INZET VAN DE KRIJGSMACHT: wisselwerking tussen nationale en internationale besluitvorming, *mei 2007*
- 57 HET VN-VERDRAGSSYSTEEM VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS: stapsgewijze versterking in een politiek geladen context, *juli 2007*
- 58 DE FINANCIËN VAN DE EUROPESE UNIE, *december 2007*
- 59 DE INHUUR VAN PRIVATE MILITAIRE BEDRIJVEN: een kwestie van verantwoordelijkheid, *december 2007*
- 60 NEDERLAND EN DE EUROPESE ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, *mei 2008*
- 61 DE SAMENWERKING TUSSEN DE EUROPESE UNIE EN RUSLAND: een zaak van wederzijds belang, *juli 2008*
- 62 KLIMAAT, ENERGIE EN ARMOEDEBESTRIJDING, *november 2008*
- 63 UNIVERSALITEIT VAN DE RECHTEN VAN DE MENS: principes, praktijk en perspectieven, *november 2008*
- 64 CRISISBEHEERSINGSOPERATIES IN FRAGIELE STATEN: de noodzaak van een samenhangende aanpak, *maart 2009*
- 65 TRANSITIONAL JUSTICE: gerechtigheid en vrede in overgangssituaties, *april 2009***
- 66 DEMOGRAFISCHE VERANDERINGEN EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, *juli 2009*
- 67 HET NIEUWE STRATEGISCH CONCEPT VAN DE NAVO, *januari 2010*
- 68 DE EU EN DE CRISIS: lessen en leringen, *januari 2010*
- 69 SAMENHANG IN INTERNATIONALE SAMENWERKING: reactie op WRR-rapport 'Minder pretentie, meer ambitie', *mei 2010*
- 70 NEDERLAND EN DE 'RESPONSIBILITY TO PROTECT': de verantwoordelijkheid om mensen te beschermen tegen massale wrede daden, *juni 2010*
- 71 HET VERMOGEN VAN DE EU TOT VERDERE UITBREIDING, *juli 2010*
- 72 PIRATERIJBESTRIJDING OP ZEE: een herijking van publieke en private verantwoordelijkheden, *december 2010*
- 73 HET MENSENRECHTENBELEID VAN DE NEDERLANDSE REGERING: zoeken naar constanten in een veranderende omgeving, *februari 2011*
- 74 ONTWIKKELINGSAGENDA NA 2015: millennium ontwikkelingsdoelen in perspectief, *april 2011*
- 75 HERVORMINGEN IN DE ARABISCHE REGIO: kansen voor democratie en rechtsstaat?, *mei 2011*
- 76 HET MENSENRECHTENBELEID VAN DE EUROPESE UNIE: tussen ambitie en ambivalentie, *juli 2011*
- 77 DIGITALE OORLOGVOERING, *december 2011***
- 78 EUROPESE DEFENSIESAMENWERKING: soevereiniteit en handelingsvermogen, *januari 2012*
- 79 DE ARABISCHE REGIO, EEN ONZEKERE TOEKOMST, *mei 2012*

Door de Adviesraad Internationale Vraagstukken uitgebrachte briefadviezen

- 1 Briefadvies UITBREIDING EUROPESE UNIE, *december 1997*
- 2 Briefadvies VN-COMITÉ TEGEN FOLTERING, *juli 1999*
- 3 Briefadvies HANDVEST GRONDRECHTEN, *november 2000*
- 4 Briefadvies OVER DE TOEKOMST VAN DE EUROPESE UNIE, *november 2001*
- 5 Briefadvies NEDERLANDS VOorzITTERSCHAP EU 2004, *mei 2003*****
- 6 Briefadvies RESULTAAT CONVENTIE, *augustus 2003*
- 7 Briefadvies VAN BINNENGRENZEN NAAR BUITENGRENZEN - ook voor een volwaardig Europees asiel- en migratiebeleid in 2009, *maart 2004*
- 8 Briefadvies DE ONTWERP-DECLARATIE INZAKE DE RECHTEN VAN INHEEMSE VOLKEN. Van impasse naar doorbraak?, *september 2004*
- 9 Briefadvies REACTIE OP HET SACHS-RAPPORT: Hoe halen wij de Millennium Doelen, *april 2005*
- 10 Briefadvies DE EU EN DE BAND MET DE NEDERLANDSE BURGER, *december 2005*
- 11 Briefadvies TERRORISMEBESTRIJDING IN EUROPEES EN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF, interim-advies over het folterverbod, *december 2005*
- 12 Briefadvies REACTIE OP DE MENSENRECHTENSTRATEGIE 2007, *november 2007*
- 13 Briefadvies EEN OMBUDSMAN VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING, *december 2007*
- 14 Briefadvies KLIMAATVERANDERING EN VEILIGHEID, *januari 2009*
- 15 Briefadvies OOSTELIJK PARTNERSCHAP, *februari 2009*
- 16 Briefadvies ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: Nut en noodzaak van draagvlak, *mei 2009*
- 17 Briefadvies KABINETSFORMATIE 2010, *juni 2010*
- 18 Briefadvies HET EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS: beschermer van burgerlijke rechten en vrijheden, *november 2011*
- 19 Briefadvies NAAR EEN VERSTERKT FINANCIËEL-ECONOMISCH BESTUUR IN DE EU, *februari 2012*
- 20 Briefadvies NUCLEAIR PROGRAMMA VAN IRAN: naar de-escalatie van een nucleaire crisis, *april 2012*
- 21 Briefadvies DE RECEPTORBENADERING: een kwestie van maatvoering, *april 2012*

* Alle adviezen zijn ook beschikbaar in het Engels. Sommige adviezen ook in andere talen.

** Gezamenlijk advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) en de Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken (CAVV).

*** Gezamenlijk advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) en de Algemene Energieraad (AER).

**** Gezamenlijk briefadvies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) en de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ).